तमसा सुरला च। तमसा। सखि सुरले! किमसि सम्भ्रान्तेव। केरलदेशस्था काचिन्नदी। यथा च। रघुवंशे। ४। ५५।
"सुरलामारुतोद्धूतमगमत् केतकं रजः।
तद्योधवारवाणानामयत्नपटवासताम्॥"
"सुरला नाम केरलदेशेषु काचिन्नदी।" इति तट्टीकायां मल्लिनाथः॥)

सुरली, स्त्री, (सुरं अङ्गुलिवेष्टनं लाति प्राप्नोतीति ला+कः+स्त्रियां ङीष्।) स्वनामख्यातशुषिरवाद्यम्। तत्पर्य्यायः। वंशी २ वंशिका ३ वंशनालिका ४ सानेयिका ५ सानेयी ६ सानिका ७ सुरलासिका ८। शेषचतुष्टयं सानायि। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, राधातन्त्रे। २३।
"वादयन् सुरलीं लग्नः शङ्खं वेणुं तथापरम्।
कात्यायनीं नमस्कृत्य हरिः पद्मदलेक्षणः॥")

सुरलीधरः, पुं, (सुरलीं+अच्। सुरल्याः धरः।) श्रीकृष्णः। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, तन्त्रे।
"वैकुण्ठदक्षिणे भागे गोलोकं सर्व्वमोहनम्।
तत्रैव राधिका देवी द्विभुजो सुरलीधरः॥")

सुरहा, [न्] पुं, (सुरं हन्तीति। हन्+क्विप्।) विष्णुः। इति हेमचन्द्रः॥

सुरा, स्त्री, (सुरति सौरभेयं वेष्टयति। सुर+रुगुपधलात् कः टाप् च।) स्वनामख्यातगन्धद्रव्यम्। (यथा, गरुड़पुराणे। १६०।
"तथा हिङ्गां हरेत् पीता सौवर्च्चलसुतासुरा।"
तत्पर्य्यायः। तालपर्णी २ देवाह्वा गन्धकुटी ४ गन्धिनी ५। इत्यमरः। २। ४। १२३॥ (तथास्याः पर्य्यायान्तरं गुणाश्च।
"सुरा गन्धकुटी देवा सुरभिः शालपर्णिका।
सुरा तिक्ता हिमा स्वादी लघ्वी पित्तानिलापहा।
ज्वरास्रगभूतरक्षोघ्नी कुष्ठकासविनाशिनी।"
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे॥ तस्या लक्षणं यथा। सुरा पीता वरा प्रोक्ता। इति वैद्यकचक्रपाणिसंग्रहे वातव्याध्यधिकारे॥) अस्या अनुक्तेपनगुणाः। अलक्ष्मीरक्षोज्वरनाशित्वम्। इति राजवल्लभः॥ राजनिर्घण्टोक्तगुणपर्य्यायौ पुराशब्दे द्रष्टव्यौ॥

सुरारिः, पुं, (सुरस्यारिः।) श्रीकृष्णः। अस्य व्युत्पत्तिर्यथा,—
"सुरः क्लेशे च सन्तापे कर्म्मभोगे च कर्म्मिणाम्।
दैत्यभेदेऽप्यरिस्तेषां सुरारिस्तेन कीर्त्तितः॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते श्रीकृष्णजन्मखण्डे ११० अध्यायः॥ अस्य स्वरूपं यथा,—
श्रीनारद उवाच।
"कोऽसौ सुरारिर्देवर्षे! देवो यक्षो नु किं नरः।
दैत्यो वा राक्षसो वापि पार्थिवो वा तदुच्यताम्॥"
पुलस्त्य उवाच।
"योऽसौ रजःसत्त्वमायागुणवांश्च तमोमयः।
निर्गुणः सर्व्वगो वापी सुरारिर्मधुसूदनः॥"
श्रीनारद उवाच।
"योऽसौ सुर इति ख्यातः कस्य पुत्रश्च गीयते।
कथञ्च निहतः संख्ये विष्णुना तद्वदस्व मे॥"
पुलस्त्य उवाच।
"श्रूयतां कथयिष्यामि सुरासुरनिबर्हणम्।
विचित्रमिदमाख्यानं पुण्यं पापप्रणाशनम्॥
कश्यपस्यौरसः पुत्रो सुरो नाम महाबलः।
स ददर्श रणे शम्भुं दितिपुत्रोऽसुरोत्तमः॥
ततः स मरणाद् भीतस्तप्त्वा वर्षगणान् बहून्।
आराधयामास विभुं ब्रह्माणमपराजितम्॥
ततोऽस्य तुष्टो वरदः प्राह वत्स! वरं वृणु।
स च वव्रे तदा देवो वरमेनं पितामहात्॥
यं यं करतलेनाहं स्पृशेयं समरे विभो!।
स स महत्सम्पदस्तमरोऽपि म्रियतां ध्रुवम्॥
बाढ़मुक्त्वा स भगवान् ब्रह्मा लोकपितामहः।
ततोऽभ्यगान्महातेजा सुरः सुरगिरिं बली।
जगाम धर्म्मराजानं विजेतुं दण्डपाणिनम्॥"
सुर उवाच।
"यम! प्रजासंयमनान्निवृत्तिं कर्त्तुमर्हसि।
नो चेत्तवाद्य छित्त्वाहं मूर्द्धानं पातये भुवि॥
तमाह धर्म्मराड्वाक्यं यदि मां संयमेद्भवान्।
गोपितासि पुरा सत्यं करिष्ये वचनं तव॥
सुरस्तमाह भवतः कः संयन्ता वदस्व माम्।
अहं तत्र पराजित्य वारयामि न संशयः॥
यमस्तं प्राह मां विष्णुर्देवचक्रगदाधरः।
श्वेतद्वीपनिवासी यः स मां संयमतेऽचयः॥
इत्येव सुरो वचनं दुष्टाब्धिमगमन्मुरः॥
तमागतं प्राह सुने! मधुघ्नः
प्राप्तोऽसि केनासुर! कारणेन।
स प्राह युद्धं सह वै त्वयाद्य
तं प्राह भूयः सुरशत्रुहन्ता॥
यदीह मां योद्धुमुपागतोऽसि
ततः कम्पते ते हृदयं किमर्थम्।
ज्वरातुरस्येव सुदुर्मुहुर्म्मे
तत्रैव योतुस्त्वं सह कातरेव॥
इत्येवमुक्तो मधुसूदनेन
सुरस्तदा स्वे हृदये सहस्रम्।
कथं तु कम्पेति सुदुस्तदोक्त्वा
निपातयामास विपन्नबुद्धिः॥
हरिश्च चक्रं मृदुलाघवेन
समोच्य तस्य शिरस्तु शत्रोः।
चिच्छेद देवास्तु गतव्यथाभवन्
देवं प्रशंसन्ति च पद्मनाभम्।
ततः प्रसिद्धं समुपाजगाम
सुरारिरित्येव हरिर्महात्मा॥"
इति वामने ५७। ५८ अध्यायौ॥ *॥
अनर्घराघवग्रन्थकर्त्ता। यथा। 'अस्ति मौद्गल्यगोत्रसम्भूतस्य महाकवेर्भट्टश्रीवर्द्धमानात्मजस्य तन्मतीहृदयनन्दनस्य सुरारिनामधेयस्य कवेः कृतिरनर्घराघवं नाम नाटकं तत्प्रयुञ्जानाः सामाजिकाह्वयासन्ते।' इति तत्कृतनाटकगद्यम्॥

सुर्च्छ, या मोहे। उच्छाये। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-पर०-अक०-सेट्।) पवर्गद्वितीयादिः। इत्वी। तेन क्विपि राल्लोप इति कृतो सुरौ सुरः। आ मूर्च्छितं मूर्च्छा तेन। मोहो ज्ञानरहितीभावः। उच्छायो दीप्तिः। मूर्च्छति रोगी। सुमूर्च्छे संख्ये रामस्य समानयसने हरावित्ति रघुः। इति दुर्गादासः॥

सुर्भिणी, स्त्री, अङ्गारधानिका। इति शब्दचन्द्रिका॥

सुर्मुरः, पुं, तुषाग्निः॥ (यथा, माघे। ६। ६।
"मारुताग्रनसुर्मुरचूर्णतां
दधुरिवाम्बरवस्त्र रजःकणाः।
निपतिताः परितः पथिकव्रजा-
नुपरि ते परितेपुरतो भृशम्॥")
मन्मथः। रविवाजिः। इति मेदिनी। रे, २०५॥ (स्त्रियां टाप्। नदीभेदः। यथा, महाभारते। ३। २२१। २५।
"भारती सुप्रयोगा च कावेरी सुर्म्मुरा तथा।
तुङ्गवेणा लघ्ववेणा कपिला शोण एव च॥")

सुर्व्व, ई गतौ। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट्। निष्ठायामनिट्।) आद्यः पञ्चमस्वरी। सूः सुरौ सुरः। गतौ बन्धनम्। ई मूर्च्छा। इति दुर्गादासः॥

सुल क रोपणे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरा०-पर०-सक०-सेट्। जन्मार्थे भ्वा०-उभ०-अक०-सेट्।) रोपणं आरोपणम्। क मोलयति इत्यं लोकः। गोविन्दभट्टस्तु रोहणे इति पठित्वा रोहणं जन्म इति व्याख्याति। इति दुर्गादासः॥

सुश्रुटी, स्त्री, (सुष+अटन्। पृषोदरादित्वात् साधुः।) सितकङ्गुः। इति हेमचन्द्रः॥

सुश्र(ष)लिका, स्त्री, (सुष+"पृषादिभ्यश्चित्।" उणा० १।१०८। इति कलचित् स्यात्। टाप्। ततः संज्ञायां कन्। अकारस्येत्वम्।) पत्नी। तालमूली। तत्पर्य्यायः। सुवहा २ तालपत्रिका ३ गोधापदी ४ हेमपुष्पी ५ भूताली ६ दीर्घकन्दिका ७ सुवली ८ तालिका ९ तालमूलिका १०। इति शब्दरत्नावली। अर्शोघ्नी ११। इति जटाधरः॥ अस्या गुणाः। मधुरत्वम्। शीतत्वम्। दृष्यत्वम्। पुष्टिबलप्रदत्वम्। पिच्छिलत्वम्। कफदत्वम्। पित्तदाहश्रमहरत्वञ्च।
"सुश्रुटी च द्विधा प्रोक्ता श्वेता चापरवंशिका।
श्वेता स्वल्पगुणोपेता अपरा च रसायनी॥"
इति राजनिर्घण्टः॥
"तालमूली तु विद्वद्भिर्मुषली परिकीर्त्तिता।
सुवली मधुरा दृष्या वीर्य्योष्णा हृद्यगो गुरुः।
तिक्ता रसायनी हन्ति गुदजान्यनिलं तथा॥"
इति भावप्रकाशः॥

सुष वधे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट्।) मोषति। इति दुर्गादासः॥

सुष ग शुष्कने। इति कविकल्पद्रुमः॥ (क्र्या०-पर०-सक०-सेट्।) ग शुष्याति। इति दुर्गादासः॥